

Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (prvo vijeće)

4. srpnja 2024.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Pravosudna suradnja u kaznenim stvarima –
Direktiva (EU) 2016/343 – Pravo sudjelovati na raspravi – Mogućnost za optuženika da
sudjeluje na raspravi putem videokonferencije”

U predmetu C-760/22,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Sofijski gradski sud (Gradski sud u Sofiji, Bugarska), odlukom od 28. studenoga 2022., koju je Sud zaprimio 15. prosinca 2022., u kaznenom postupku protiv

FP,

QV,

IN,

YL,

VD,

JF,

OL,

uz sudjelovanje:

Sofijska gradska prokuratura,

SUD (prvo vijeće),

u sastavu: A. Arabadjiev, predsjednik vijeća, L. Bay Larsen (izvjestitelj), potpredsjednik Suda, T. von Danwitz, P. G. Xuereb i I. Ziemele, suci,

nezavisna odvjetnica: L. Medina,

tajnik: A. Calot Escobar,

uzimajući u obzir pisani dio postupka,

* Jezik postupka: bugarski

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

- za osobu FP, H. Georgiev, *advokat*,
- za latvijsku vladu, K. Pommere, u svojstvu agenta,
- za mađarsku vladu, Zs. Biró-Tóth i M. Z. Fehér, u svojstvu agenata,
- za Europsku komisiju, L. Baumgart, M. Wasmeier i I. Zaloguin, u svojstvu agenata,

saslušavši mišljenje nezavisne odvjetnice na raspravi održanoj 18. travnja 2024.,

donosi sljedeću

Presudu

- 1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 8. stavka 1. Direktive (EU) 2016/343 Europskog parlamenta i Vijeća od 9. ožujka 2016. o jačanju određenih vidova pretpostavke nedužnosti i prava sudjelovati na raspravi u kaznenom postupku (SL 2016., L 65, str. 1.).
- 2 Taj zahtjev podnesen je u okviru kaznenog postupka pokrenutog protiv osoba FP, QV, IN, YL, VD, JF i OL zbog sudjelovanja u zločinačkom udruženju radi stjecanja imovinske koristi počinjenjem poreznih kaznenih djela.

Pravni okvir

Pravo Unije

- 3 Uvodne izjave 9., 10., 33., 44. i 47. Direktive 2016/343 glase kako slijedi:
 - „(9) Svrha je ove Direktive jačanje prava na pošteno suđenje u kaznenom postupku utvrđivanjem zajedničkih minimalnih pravila o određenim vidovima pretpostavke nedužnosti i pravu sudjelovati na raspravi.
 - (10) Utvrđivanjem zajedničkih minimalnih pravila o zaštiti postupovnih prava osumnjičenika ili optuženika, ova Direktiva nastoji ojačati međusobno povjerenje država članica u njihove sustave kaznenog pravosuđa te time olakšati uzajamno priznavanje odluka u kaznenim stvarima. Takvim zajedničkim minimalnim pravilima mogle bi se ukloniti i prepreke slobodnom kretanju građana na području država članica.
- [...]
- (33) Pravo na pošteno suđenje jedno je od temeljnih načela demokratskog društva. Pravo osumnjičenika i optuženika da sudjeluje na raspravi temelji se na tom pravu te bi trebalo biti osigurano diljem [Europske] unije.

[...]

- (44) Načelom učinkovitosti zakonodavstva EU-a zahtijeva se od država članica da uspostave prikladna i učinkovita pravna sredstva u slučaju povrede prava koja pojedinci imaju u skladu sa zakonodavstvom Unije. Učinkovito pravno sredstvo dostupno u slučaju povrede bilo kojeg od prava iz ove Direktive trebalo bi imati, u što većoj mogućoj mjeri, učinak stavljanja osumnjičenika ili optuženika u isti položaj u kojem bi se našli da nije došlo do povrede, s ciljem zaštite prava na pošteno suđenje i prava na obranu.

[...]

- (47) Ovom se Direktivom podržavaju temeljna prava i načela koja su priznata Poveljom [Europske unije o temeljnim pravima, u daljnjem tekstu: Povelja] i [Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, potpisanom u Rimu 4. studenoga 1950., u daljnjem tekstu: EKLJP], uključujući zabranu mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja, pravo na slobodu i sigurnost, poštovanje privatnog i obiteljskog života, pravo na integritet osobe, prava djeteta, integraciju osoba s invaliditetom, pravo na učinkovito pravno sredstvo i pravo na pošteno suđenje, pretpostavku nedužnosti i pravo na obranu. U obzir bi prije svega trebalo uzeti članak 6. Ugovora o Europskoj uniji (UEU) u skladu s kojim Unija priznaje prava, slobode i načela određena [Poveljom] te u skladu s kojim temeljna prava, kako su zajamčena EKLJP-om i kako proizlaze iz ustavnih tradicija zajedničkih državama članicama, čine opća načela prava Unije.”

4 Članak 1. te direktive naslovljen „Predmet” glasi:

„Ovom se Direktivom utvrđuju zajednička minimalna pravila koja se odnose na:

- (a) određene vidove pretpostavke nedužnosti u kaznenim postupcima;
- (b) pravo sudjelovati na raspravi u kaznenom postupku.”

5 Člankom 8. navedene direktive, naslovljenim „Pravo sudjelovati na raspravi”, u stavcima 1. do 3. predviđa se:

„1. Države članice osiguravaju da osumnjičenici i optuženici imaju pravo sudjelovati na raspravi u kaznenom postupku koji se vodi protiv njih.

2. Države članice mogu predvidjeti da se rasprava koja može završiti donošenjem odluke o krivnji ili nedužnosti osumnjičenika ili optuženika može voditi u njegovoj odsutnosti pod uvjetom da:

- (a) osumnjičenik ili optuženik pravovremeno je obaviješten o raspravi i o posljedicama neopravdanog nedolaska; ili
- (b) osumnjičenika ili optuženika koji je obaviješten o raspravi zastupa opunomoćeni branitelj kojeg je osumnjičenik ili optuženik sam imenovao ili ga je imenovala država.

3. Odluka koja je donesena u skladu sa stavkom 2. može se izvršiti protiv dotičnog osumnjičenika ili optuženika.”

Bugarsko pravo

- 6 Člankom 6.a stavkom 2. Zakona za merките i deystvijata po vreme na izvanrednoto položenie, objaveno s rešenje na Narodnoto sabranie 13.03.2020 g. i za preodoljavane na posledicite (Zakon o mjerama i radnjama poduzetima tijekom izvanrednog stanja, proglašenog odlukom Nacionalne skupštine od 13. ožujka 2020., i o upravljanju njihovim učincima, u daljnjem tekstu: Zakon o mjerama tijekom izvanrednog stanja), u primjeni do 31. svibnja 2022., propisivalo se:
- „Tijekom izvanrednog stanja, odnosno izvanredne situacije uzrokovane epidemijom, i dva mjeseca nakon njegova ukidanja, javna ročišta, uključujući sastanci Povjerenstva za zaštitu tržišnog natjecanja i Povjerenstva za zaštitu od diskriminacije, mogu se održavati na daljinu ako je osigurano izravno virtualno sudjelovanje stranaka na raspravi odnosno u postupku. O održanim ročištima sastavlja se transkript koji se objavljuje bez odgađanja, a snimka ročišta pohranjuje se sve dok ne protekne rok za ispravke i dopune transkripta, osim ako se postupovnim pravilima ne određuje drukčije. Sud, Povjerenstvo za zaštitu tržišnog natjecanja ili Povjerenstvo za zaštitu od diskriminacije, ovisno o slučaju, obavješćuje stranke o tome treba li se ročište održati na daljinu.”
- 7 U skladu s člankom 55. stavkom 1. Nakazatelno procesualen kodeksa (Zakonik o kaznenom postupku, u daljnjem tekstu: NPK), optuženik ima, među ostalim, pravo sudjelovati u kaznenom postupku.
- 8 Članak 269. stavak 1. NPK-a glasi:
- „Ako je optuženik optužen za teško kazneno djelo, njegova prisutnost na ročištu je obvezna.”
- 9 Člankom 115. stavkom 2. NPK-a određeno je:
- „Optuženika ne smije ispitivati zamoljeni sudac niti ga se smije ispitivati putem videokonferencije, osim ako se nalazi izvan Bugarske i ako se time ne onemogućava utvrđivanje objektivne istine.”
- 10 Člankom 474. stavkom 1. NPK-a propisuje se:
- „Pravosudno tijelo druge države može ispitati osobu koja je svjedok ili vještak u kaznenom postupku i koja se nalazi u Republici Bugarskoj videokonferencijskom ili telekonferencijskom vezom, ili pak može provesti ispitivanje uz sudjelovanje optuženika isključivo ako se to ne protivi temeljnim načelima bugarskog prava. Ispitivanje putem videokonferencije u kojem sudjeluje optuženik može se provesti samo uz njegovu suglasnost i nakon što su se bugarsko pravosudno tijelo uključeno u postupak i pravosudna tijela druge države dogovorila o načinu održavanja videokonferencije.”

Glavni postupak i prethodno pitanje

- 11 Specializirana prokuratura (Specijalizirano državno odvjetništvo, Bugarska) je nakon podnošenja optužnice pokrenula kazneni postupak pred Specializiranim nakazatelenim sadom (Specijalizirani kazneni sud, Bugarska) protiv sedam osoba, među kojima i osobe FP, optuženih za sudjelovanje u zločinačkom udruženju radi stjecanja imovinske koristi i dogovornog počinjenja poreznih kaznenih djela iz članka 255. Nakazatelen kodeksa (bugarski Kazneni zakonik). U skladu s tim Kaznenim zakonikom, riječ je o teškom kaznenom djelu.
- 12 Na javnom pripremnom ročištu 12. listopada 2021. pred Specializiranim nakazatelenim sadom (Specijalizirani kazneni sud) osoba FP je sudjelovala putem videokonferencije. Osoba FP je izjavila da bi, ako se nitko od ostalih sudionika u postupku tomu ne protivi, htjela sudjelovati u

postupku preko elektroničke veze, s obzirom na to da živi i radi u Ujedinjenoj Kraljevini. Njezin odvjetnik, koji je bio fizički prisutan u sudnici, izjavio je da je njegov klijent upoznat sa svim postupkovnim dokumentima. Osim toga, iz zahtjeva za prethodnu odluku proizlazi da je na raspravi svaki novi dokument mogao biti poslan osobi FP elektroničkim putem radi pravodobnog uvida i da su se savjetovanja između potonje osobe i njezina odvjetnika mogla organizirati na povjerljiv način zasebnom vezom.

- 13 Na toj je raspravi Specializiran nakazatelen sad (Specijalizirani kazneni sud) na temelju članka 6.a stavka 2. zakona navedenog u točki 6. ove presude dopustio osobi FP da sudjeluje u postupku putem videokonferencije uz poštovanje jamstava i uvjeta koje je taj sud utvrdio. Osoba FP je stoga sudjelovala na sljedećim ročištima putem videokonferencije, osim na ročištu 28. veljače 2022. na kojem je bila fizički prisutna.
- 14 Na ročištu od 13. lipnja 2022. osoba FP je izrazila želju da nastavi sudjelovati u postupku putem videokonferencije. Specializiran nakazatelen sad (Specijalizirani kazneni sud) ipak je imao dvojbe u pogledu toga postoji li ta mogućnost i dalje u bugarskom pravu, s obzirom na to da se članak 6.a stavak 2. navedenog zakona primjenjivao samo do 31. svibnja 2022. Osim toga, taj sud ističe da se NPK-om ne predviđa mogućnost da optuženici sudjeluju u sudskom postupku putem videokonferencije, osim u određenim posebnim slučajevima od kojih se nijedan ne primjenjuje u tom postupku. Spomenuti sud je ipak istaknuo da bugarsko zakonodavstvo izričito ne zabranjuje upotrebu videokonferencije.
- 15 S obzirom na to da ne postoji posebna pravna osnova, odvjetnik osobe FP predložio je da njegov klijent sudjeluje na ročištu na daljinu a da se pritom smatra odsutnim.
- 16 Specializiran nakazatelen sad (Specijalizirani kazneni sud) nije prihvatio taj zahtjev. Smatrao je da činjenica da se optuženika smatra odsutnim ne odgovara njegovu stvarnom sudjelovanju u postupku. Naime, iako nije bio fizički prisutan u raspravnoj dvorani, optuženik je mogao vidjeti i čuti ono što se događa u sudnici, davati izjave i objašnjenja te predlagati dokaze i postavljati zahtjeve.
- 17 Nakon izmjene zakona koja je stupila na snagu 27. srpnja 2022., Specializiran nakazatelen sad (Specijalizirani kazneni sud) ukinut je te je nadležnost za odlučivanje o određenim kaznenim predmetima pokrenutima pred potonjim sudom, među kojima je i glavni predmet, od tog dana prenesena na Sofijski gradski sad (Gradski sud u Sofiji, Bugarska), koji je sud koji je uputio zahtjev.
- 18 Budući da u nacionalnom pravu ne postoji pravna osnova koja izričito dopušta korištenje videokonferencije, sud koji je uputio zahtjev pita se je li mogućnost koja se nudi optuženiku da sudjeluje na raspravama putem te tehničke mogućnosti u skladu s Direktivom 2016/343, osobito njezinim člankom 8. stavkom 1.
- 19 U tim je okolnostima Sofijski gradski sad (Gradski sud u Sofiji) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeće prethodno pitanje:

„Povređuje li se optuženikovo pravo sudjelovati na raspravi u skladu s člankom 8. stavkom 1. u vezi s uvodnim izjavama 33. i 44. Direktive [2016/343] ako na ročištima koja se održavaju u kaznenom predmetu na vlastiti izričiti zahtjev sudjeluje preko internetske veze, pri čemu ga brani odvjetnik kojeg je on opunomoćio i koji je prisutan u sudnici, a veza je takva da mu omogućuje da prati tijek rasprave, predlaže dokaze, upoznaje se s dokazima, da ga se sasluša bez tehničkih prepreka te mu je osigurana učinkovita i povjerljiva komunikacija s odvjetnikom?”

O prethodnom pitanju

- 20 Svojim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 8. stavak 1. Direktive 2016/343 tumačiti na način da mu se protivi to da optuženik može na vlastiti izričiti zahtjev sudjelovati na raspravama putem videokonferencije.
- 21 Ta odredba predviđa da države članice osiguravaju da osumnjičenici i optuženici imaju pravo sudjelovati na raspravi u kaznenom postupku koji se vodi protiv njih.
- 22 U tom pogledu, valja podsjetiti na to da u skladu s uvodnom izjavom 47. Direktive 2016/343, ona podržava temeljna prava i načela koja su priznata Poveljom i EKLJP-om, uključujući pravo na pošteno suđenje, pretpostavku nedužnosti i pravo na obranu (presuda od 8. prosinca 2022., HYA i dr. (Nemogućnost ispitivanja svjedoka optužbe), C-348/21, EU:C:2022:965, t. 39.)
- 23 Svrha navedene direktive, kao što to proizlazi iz njezinih uvodnih izjava 9. i 10., jest jačanje prava na pošteno suđenje u kaznenom postupku (presuda od 15. rujna 2022., HN (Suđenje optuženiku udaljenom s državnog područja), C-420/20, EU:C:2022:679, t. 53.).
- 24 Kao što to proizlazi iz uvodne izjave 33. te direktive, pravo osumnjičenika i optuženika da sudjeluju na raspravi temelji se na pravu na pošteno suđenje, koje je utvrđeno u članku 6. EKLJP-a, kojemu odgovaraju, kao što se to pojašnjava Objašnjenjima koja se odnose na Povelju, članak 47. drugi i treći stavak te članak 48. Povelje. Stoga Sud mora osigurati da njegovo tumačenje potonjih odredbi osigurava razinu zaštite koja ne krši onu zajamčenu člankom 6. EKLJP-a, kako ga tumači Europski sud za ljudska prava (presuda od 8. prosinca 2022., HYA i dr. (Nemogućnost ispitivanja svjedoka optužbe), C-348/21, EU:C:2022:965, t. 40. i navedena sudska praksa).
- 25 Iz sudske prakse Europskog suda za ljudska prava proizlazi da je pojavljivanje optuženika od ključne važnosti u interesu poštenog kaznenog postupka i da je obveza da se optuženiku zajamči pravo da bude prisutan u raspravnoj dvorani jedan od bitnih elemenata članka 6. EKLJP-a (presuda od 8. prosinca 2022., HYA i dr. (Nemogućnost ispitivanja svjedoka optužbe), C-348/21, EU:C:2022:965, t. 41.).
- 26 Sud je također presudio da, na temelju prava zajamčenog člankom 8. stavkom 1. Direktive 2016/343, optuženik mora moći osobno sudjelovati na raspravama koje se održavaju u okviru postupka koji se protiv njega vodi, a da ta direktiva državama članicama ne nalaže da uvedu obvezu za sve osumnjičenike ili optuženike da sudjeluju na raspravi (vidjeti u tom smislu presudu od 15. rujna 2022., HN (Suđenje optuženiku udaljenom s državnog područja), C-420/20, EU:C:2022:679, t. 40. i od 8. prosinca 2022., HYA i dr. (Nemogućnost ispitivanja svjedoka optužbe), C-348/21, EU:C:2022:965, t. 34. i 36.).
- 27 S obzirom na navedeno, iz članka 1. te direktive proizlazi da je njezin cilj utvrditi zajednička minimalna pravila koja se odnose na određene vidove pretpostavke nedužnosti u kaznenim postupcima kao i pravo osumnjičenika ili optuženika sudjelovati na raspravi u tim postupcima, a ne provesti iscrpno usklađivanje kaznenog postupka (vidjeti u tom smislu presudu od 15. rujna 2022., HN (Suđenje optuženiku udaljenom s državnog područja), C-420/20, EU:C:2022:679, t. 41.).

- 28 Stoga, s obzirom na ograničeni doseg usklađivanja koje se provodi navedenom direktivom i okolnost da njezin članak 8. stavak 1. ne uređuje pitanje mogu li države članice predvidjeti da optuženik na svoj izričit zahtjev može sudjelovati na raspravi u kaznenom postupku koji se protiv njega vodi putem videokonferencije, takvo pitanje obuhvaćeno je nacionalnim pravom (vidjeti u tom smislu presudu od 15. rujna 2022., HN (Sudjenje optuženiku udaljenom s državnog područja), C-420/20, EU:C:2022:679, t. 42.).
- 29 Budući da se člankom 8. stavkom 1. Direktive 2016/343 to pitanje ne uređuje, toj se odredbi ne može protiviti to da optuženiku, koji to izričito zatraži, bude dopušteno sudjelovati na raspravi putem videokonferencije.
- 30 Ipak, kao što je to istaknula nezavisna odvjetnica u točki 64. svojeg mišljenja, kada države članice omogućuju optuženiku da ostvari pravo sudjelovanja na raspravi na daljinu, pravilima koja one utvrđuju ne smije se ugroziti cilj koji se želi postići Direktivom 2016/343, na koji se podsjeća u točki 23. ove presude, a koji je jačanje prava na pošteno suđenje u kaznenom postupku. Isto tako, ta pravila trebaju poštovati temeljna prava i načela koja su priznata Poveljom i EKLJP-om, uključujući pravo na pošteno suđenje, pretpostavku nedužnosti i pravo na obranu.
- 31 U tom je pogledu Europski sud za ljudska prava presudio da sudjelovanje u postupku putem videokonferencije nije samo po sebi nespojivo s pojmom pravičnog i javnog suđenja, nego se mora uvjeriti da pojedinac može slijediti postupak i biti saslušan bez tehničkih prepreka te učinkovito i povjerljivo komunicirati sa svojim odvjetnikom (ESLJP, 2. studenoga 2010., Sakhnovski protiv Rusije, CE:ECHR:2010:1102JUD002127203, t. 98.).
- 32 Slijedom toga, na postavljeno pitanje valja odgovoriti tako da članak 8. stavak 1. Direktive 2016/343 treba tumačiti na način da mu se ne protivi to da optuženik može na vlastiti izričiti zahtjev sudjelovati na raspravama putem videokonferencije pod uvjetom da mu je, među ostalim, zajamčeno pravo na pošteno suđenje.

Troškovi

- 33 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (prvo vijeće) odlučuje:

Članak 8. stavak 1. Direktive (EU) 2016/343 Europskog parlamenta i Vijeća od 9. ožujka 2016. o jačanju određenih vidova pretpostavke nedužnosti i prava sudjelovati na raspravi u kaznenom postupku treba tumačiti na način da mu se ne protivi to da optuženik može na vlastiti izričiti zahtjev sudjelovati na raspravama putem videokonferencije pod uvjetom da mu je, među ostalim, zajamčeno pravo na pošteno suđenje.

Potpisi